

Guidelines for Participatory Learning Management in Elderly Schools: A Case Study of Kabin Subdistrict Municipality Elderly School, Prachinburi Province

Teraphat Sunsangkij¹ and Donsak Tsailenthim²

Faculty of Education, Srinakharinwirot University, Thailand

E-mail: Teraphat.mew@g.swu.ac.th, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-1727-2319>

E-mail: donsak@g.swu.ac.th, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-2335-7342>

Received 21/04/2026

Revised 16/05/2026

Accepted 25/06/2026

Abstract

Background and Aims: Thailand has entered a fully ageing society, which enhances older adults' quality of life, particularly in lifelong learning, a critical policy issue. "Elderly schools" have thus been developed as a mechanism to strengthen the potential of older persons. In the context of the Kabin Subdistrict Municipality Elderly School, Prachin Buri Province, key issues were identified that could inform development in terms of content integration and the promotion of participation, consistent with participatory learning approaches and adult learning theory. This study aimed: 1) to examine the problems and needs in participatory learning management at the Kabin Subdistrict Municipality Elderly School, Prachin Buri Province; and 2) to propose participatory learning management guidelines for the Kabin Subdistrict Municipality Elderly School, Prachin Buri Province.

Methodology: This study employed a qualitative research design conducted in two phases in accordance with the research objectives. Data were collected from 18 key informants, with 9 participants in each phase, selected through purposive sampling. The informants included elderly learners, administrators, staff, volunteers, network partners, and policymakers at the national, provincial, and institutional levels related to the Kabin Subdistrict Municipality Elderly School, Prachin Buri Province. Research instruments consisted of semi-structured interviews and participatory observation records. Data were analyzed using content analysis and thematic analysis, supported by ATLAS.ti software. Data credibility was ensured through triangulation and member checking.

Results: The findings revealed that: 1) In terms of problem conditions, the existing learning management was characterized by lecture-based, teacher-centered approaches. As a result, older adults expressed a need to shift toward participatory learning management. They required psychologically safe spaces for shared decision-making, opportunities to utilize their life experiences as a foundation for learning, social support networks to reduce isolation, and learning approaches focused on solving real-life problems. and 2) The participatory learning management guidelines for the Kabin Subdistrict Municipality Elderly School, Prachin Buri Province, can be categorized into six dimensions: (1) Policy and context, including the translation of national policies into local practice and proactive contextual analysis and vision setting; (2) Structure and administration, including flexible and horizontal organizational design

and context-based curriculum planning and development; (3) Participatory learning management approaches, including experiential and area-based learning, the integration of life experiences and local wisdom, and reflective and intergenerational learning; (4) Participation of network partners, including strategic partnerships and integrated resource sharing and co-management; (5) Budget and resources, including limitations in government budget and regulations, as well as resource mobilization and self-sustainability; and (6) Outcomes and value of elderly schools.

Conclusion: Participatory learning management at the Kabin Subdistrict Municipality Elderly School, Prachin Buri Province, should emphasize a learner-centered approach that places older adults at the core of the learning process. Life experiences should be utilized as a foundation for knowledge exchange, alongside social and network support, to enable practical application in daily life. The management guidelines should be implemented in an integrated manner across all six dimensions to sustainably enhance the potential and value of older adults.

Keywords: Guidelines for Learning Management; Participatory Learning Management; Elderly School

แนวทางการบริหารจัดการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุ: กรณีศึกษา โรงเรียนผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี

ธีระภัทร สรรค์สร้างกิจ¹ และดลศักดิ์ ไทรเล็กทิม²

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยเฉพาะด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต กลายเป็นประเด็นสำคัญเชิงนโยบาย “โรงเรียนผู้สูงอายุ” จึงถูกพัฒนาขึ้นเป็นกลไกในการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุ ในบริบทของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี พบประเด็นสำคัญที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาในด้านการบูรณาการเนื้อหาและการส่งเสริมการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี และ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี

ระเบียบวิธีการวิจัย: การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการ 2 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญขั้นตอนละ 9 คน รวม 18 คน ซึ่งได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย กลุ่มนักเรียนผู้สูงอายุ ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ จัดอาสา ภาศิเครือข่าย และกลุ่มผู้กำหนดนโยบายระดับประเทศ ระดับจังหวัด และระดับโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และการวิเคราะห์แก่นสาระ ร่วมกับการใช้โปรแกรม ATLAS.ti โดยมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า และการให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบยืนยันความถูกต้อง

ผลการวิจัย: 1) สภาพปัญหา พบว่าการจัดการเรียนรู้เดิมมีลักษณะการบรรยายทางเดียวและยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลาง ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความต้องการปรับเปลี่ยนไปสู่ “การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม” โดยต้องการพื้นที่ปลอดภัยทางจิตวิทยาเพื่อร่วมตัดสินใจ ต้องการนำคลังประสบการณ์ชีวิตมาเป็นฐานการเรียนรู้ ต้องการเครือข่ายสนับสนุนทางสังคมเพื่อลดความโดดเดี่ยว และต้องการรูปแบบการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นแก้ปัญหาในชีวิตจริง 2) แนวทางการบริหารจัดการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี สามารถจำแนกได้ 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านนโยบายและบริบท ประกอบด้วย การรับนโยบายระดับชาติสู่การปฏิบัติในพื้นที่ และการวิเคราะห์บริบทพื้นที่และการกำหนดวิสัยทัศน์เชิงรุก 2) ด้านโครงสร้างและการบริหาร ประกอบด้วย การออกแบบโครงสร้างองค์กรแนวราบและยืดหยุ่น และกระบวนการวางแผนและพัฒนาหลักสูตรตามบริบทพื้นที่ 3) ด้านแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การจัดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการและใช้พื้นที่เป็นฐาน การดึงประสบการณ์และภูมิปัญญาเป็นฐานการเรียนรู้ และการสะท้อนคิดและการเรียนรู้ระหว่างวัย 4) ด้านการมีส่วนร่วมของภาศิเครือข่าย ประกอบด้วย การสร้างหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ และการบูรณาการทรัพยากรและการจัดการร่วมกัน 5) ด้านงบประมาณและทรัพยากร ประกอบด้วย ข้อจำกัดด้านงบประมาณและระเบียบภาครัฐ และการระดมทรัพยากรและสร้างความยั่งยืนด้วยตนเอง และ 6) ด้านผลลัพธ์และคุณค่าของโรงเรียนผู้สูงอายุ

สรุปผล: การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี ควรมุ่งส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยใช้ประสบการณ์ชีวิตเป็นฐานในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ควบคู่กับการสนับสนุนด้านสังคมและเครือข่าย เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

ทั้งนี้ แนวทางการบริหารจัดการควรดำเนินอย่างบูรณาการใน 6 ด้าน เพื่อมุ่งสู่การเสริมสร้างศักยภาพและคุณค่าของผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: แนวทางการบริหารจัดการการเรียนรู้; การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม; โรงเรียนผู้สูงอายุ

บทนำ

ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Complete Aged Society) อย่างเป็นทางการ โดยสถิติจากกรมกิจการผู้สูงอายุแสดงให้เห็นว่า ในปี พ.ศ. 2568 จำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 21.44 ของประชากรทั้งประเทศ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2568) การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประชากรนี้ ทำให้ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเร่งกำหนดนโยบายเพื่อรองรับและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างครอบคลุม ทั้งด้านสุขภาพ การมีส่วนร่วมทางสังคม และการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อยกระดับคุณค่าและศักยภาพของผู้สูงอายุให้ยังคงเป็นทรัพยากรที่สำคัญของสังคม (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553)

การส่งเสริมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนผ่านกฎหมายและนโยบายระดับชาติ เช่น พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุระยะที่ 3 (พ.ศ. 2566 – 2580) ซึ่งคุ้มครองสิทธิในการพัฒนาตนเองและการรวมกลุ่มเครือข่าย (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553) “โรงเรียนผู้สูงอายุ” จึงถูกจัดตั้งขึ้นโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ที่มุ่งบูรณาการความรู้ด้านสุขภาพ สังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพอย่างเป็นรูปธรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564)

แม้ในปัจจุบันจะมีการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตาม จากสถานการณ์การดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุโดยทั่วไป พบความท้าทายที่สำคัญคือ การบริหารจัดการและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของหลายแห่งยังอยู่ในระยะของการพัฒนาให้เกิดความเป็นระบบ รูปแบบการดำเนินงานจึงอาจยังไม่สะท้อนถึงแก่นแท้และเจตนารมณ์หลักของการจัดตั้งที่มุ่งเน้นการศึกษาตลอดชีวิตได้อย่างครบถ้วน ส่งผลให้รูปแบบการจัดกิจกรรมยังไม่สามารถดึงดูดการมีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ และไม่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุที่ต้องการเป็น “เจ้าของการเรียนรู้” รวมถึงต้องการนำประสบการณ์ชีวิตที่สั่งสมมาเป็นต้นทุนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปัญหาดังกล่าวในภาพรวม สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการนำทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) ที่ให้ความสำคัญกับการนำประสบการณ์เดิมมาเป็นฐานและการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาจริง (Knowles, 1990) มาผสมผสานกับกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) เพื่อให้ผู้เรียนมีบทบาทหลักในการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564)

ด้วยเหตุผลและสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความพยายามในการขับเคลื่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมีข้อมูลเชิงประจักษ์ด้านการจำแนกกิจกรรมการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งทักษะชีวิต สุขภาพ กฎหมาย และนันทนาการ การศึกษาบริบทเฉพาะของพื้นที่นี้ จะทำให้ผู้วิจัยสามารถเจาะลึกถึงสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงในการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อนำมาวิเคราะห์และนำเสนอ “แนวทางการบริหารจัดการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุ” ซึ่งไม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลกบินทร์เท่านั้น แต่ยังสามารถ

เป็นต้นแบบหรือแนวทางให้แก่โรงเรียนผู้สูงอายุแห่งอื่น ๆ ในการประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ภายใต้แนวคิด “สูงวัยอย่างงามสง่า ผ่านกาลเวลาอย่างมีความสุข” ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการจัดการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี

การทบทวนวรรณกรรม

มัลคัม โนลส์ (Knowles, 1990) ได้นำเสนอสมมุติฐานสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ประกอบด้วย 1) มโนทัศน์ของผู้เรียน (Self-Concept) ที่ต้องการความเป็นอิสระและกำกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง 2) ประสบการณ์ของผู้เรียน (Experience) ซึ่งเป็นคลังประสบการณ์ที่ล้ำค่าและเป็นจุดอ้างอิงในการเรียนรู้ 3) ความพร้อมที่จะเรียน (Readiness to Learn) ที่ถูกขับเคลื่อนด้วยแรงจูงใจทางสังคมและการตอบสนองต่อปัญหาจริง และ 4) แนวทางการเรียนรู้ (Orientation to Learning) ที่เปลี่ยนจากการยึดเนื้อหาวิชามาเป็นการเรียนรู้แบบมุ่งเน้นปัญหา

สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (2564) สรุปแนวคิดด้านการจัดการประสบการณ์ของผู้เรียน ประกอบด้วย 1) การใช้ประสบการณ์ที่หลากหลายของผู้สูงอายุเป็นต้นทุนทางการศึกษา และ 2) การนำต้นทุนดังกล่าวมาสร้างมูลค่าในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

เกียร์ชีวสกี และ กลูโซวีก (Gierszewski & Kluzowicz, 2021) สรุปความสำเร็จของกลไกการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1) การสร้างความผูกพันในกระบวนการเรียนรู้ และ 2) การรักษาอัตราการคงอยู่ในการเข้าเรียนของผู้สูงอายุ

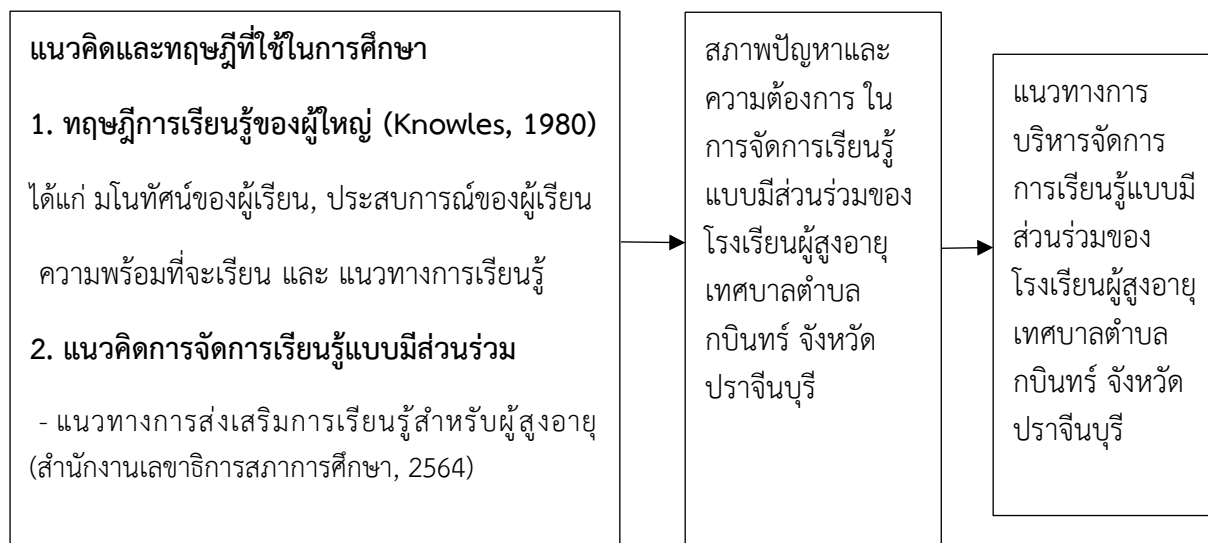
จาโอยดาภาย์ ฉัตรไพศาลกุล และคณะ (2567) สรุปว่า การบูรณาการกระบวนการกลุ่มในโรงเรียนผู้สูงอายุช่วยทำหน้าที่เสมือนกระบวนการบำบัดทางสังคม โดยส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุ ช่วยลดความโดดเดี่ยวทางสังคม และลดความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กิตติกวิณ์ เอี่ยมวิริยาวัฒน์ (2568) เสนอแนวทางการออกแบบหลักสูตรที่มุ่งสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 1) การนำเอาบริบทความท้าทายในชุมชนมาเป็นตัวตั้ง และ 2) การใช้ปัญหาในชุมชนเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้

วัง (Wang, 2024) สรุปกลไกสำคัญของการออกแบบการเรียนรู้แบบมุ่งเน้นปัญหา ประกอบด้วย 1) การมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเผชิญและแก้ปัญหาด้วยตนเอง และ 2) การช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเอาชนะความท้าทายในการปรับตัวต่อโลกยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564) ได้นำเสนอแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 1) การจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง 2) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนร่วมกำหนดความต้องการและออกแบบกิจกรรม 3) การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญา ร่วมกัน และ 4) การนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุ: กรณีศึกษา โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งผู้วิจัยแบ่งกระบวนการดำเนินงานออกเป็น 2 ขั้นตอน โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) รวมทั้งสิ้น 18 คน แบ่งสัดส่วนออกเป็นขั้นตอนละ 9 คน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการจัดการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี

1.1 ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้สูงอายุที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ ผู้จัดการกิจกรรม จิตอาสา และภาคีเครือข่ายในชุมชน จำนวน 9 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation Record) ซึ่งสร้างขึ้นจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เครื่องมื่อดังกล่าวได้ผ่านการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษาและได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ผ่านเกณฑ์ที่ 0.60 ขึ้นไป

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

หลังจากโครงการวิจัยผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัย (เลขที่ SWUEC - 682645) และได้รับหนังสือความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เสนอต่อเทศบาลตำบล

กบินทร์แล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการส่งประเด็นคำถามและนัดหมายผู้ให้ข้อมูลล่วงหน้า 1 สัปดาห์ จากนั้นจึงลงพื้นที่ ณ โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ เพื่อเก็บข้อมูลผ่าน 2 วิธีการหลัก ได้แก่

1.3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูล (ผู้สูงอายุที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวม 9 คน) ใช้ระยะเวลาสัมภาษณ์ประมาณ 20-30 นาที เพื่อรับทราบมุมมองสภาพปัญหา และความต้องการในการจัดการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี

1.3.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) โดยผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรม ต่าง ๆ ของโรงเรียน เพื่อบันทึกพฤติกรรม การปฏิสัมพันธ์ และบรรยากาศโดยรวม นำมาสะท้อนและอภิปรายผลร่วมกับผู้เกี่ยวข้องตามหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) โดยบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม 2 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) ข้อมูลปฐมภูมิจากการถอดความการสัมภาษณ์เชิงลึก (Interview Transcripts) ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และ 2) ข้อมูลเชิงประจักษ์จากแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation Records)

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยประยุกต์ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) ผสมกับการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (ATLAS.ti) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการข้อมูล โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิเคราะห์เชิงระบบ เริ่มตั้งแต่การทบทวนและทำความเข้าใจข้อมูลในภาพรวม การกำหนดรหัสข้อมูล (Coding) การจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Categorizing) ตลอดจนการตีความและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของประเด็นต่าง ๆ อย่างเป็นเหตุเป็นผล

ขั้นตอนที่ 2 นำเสนอแนวทางการบริหารจัดการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์จากขั้นตอนที่ 1 (สภาพปัญหาและความต้องการในการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี) มาเป็นประเด็นประกอบการพิจารณาสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีรายละเอียดการดำเนินการ ดังนี้

2.1 ผู้ให้ข้อมูล

สำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ได้แก่ กลุ่มผู้กำหนดนโยบายระดับประเทศ จำนวน 3 คน กลุ่มผู้กำหนดนโยบายระดับจังหวัด จำนวน 3 คน และผู้บริหารหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์อย่างต่อเนื่อง (ตามระยะเวลาการก่อตั้งโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2566 - ปัจจุบัน) จำนวน 3 คน รวม 9 คน ซึ่งได้มาด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งสร้างขึ้นจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบบสัมภาษณ์ได้ผ่านการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษา และได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ผ่านเกณฑ์ที่ 0.60 ขึ้นไป

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดของผู้ให้ข้อมูล จากนั้นได้ส่งประเด็นคำถามและนัดหมายล่วงหน้าเป็นเวลา 1 สัปดาห์ เก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูล (กลุ่มผู้กำหนดนโยบายระดับประเทศ, กลุ่มผู้กำหนดนโยบายระดับจังหวัด และผู้บริหารหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลบึงบอระเพ็ดอย่างต่อเนือง รวม 9 คน) ใช้ระยะเวลาสัมภาษณ์ประมาณ 20-30 นาที ทั้งนี้เมื่อการสัมภาษณ์เสร็จสิ้นในแต่ละราย ผู้วิจัยได้ดำเนินการทบทวนประเด็นคำถามและคำตอบร่วมกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อยืนยันความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูล

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) จากการถอดความการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในประเด็นแนวทางการบริหารจัดการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลบึงบอระเพ็ด จังหวัดปราจีนบุรี

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวด้วย วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) ผสมกับการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (ATLAS.ti) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการข้อมูล โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิเคราะห์เชิงระบบ เริ่มตั้งแต่การทบทวนและทำความเข้าใจข้อมูลในภาพรวม การกำหนดรหัสข้อมูล (Coding) การจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Categorizing) ตลอดจนการตีความและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของประเด็นต่าง ๆ อย่างเป็นเหตุเป็นผล เพื่อนำไปสู่การสร้างเป็นแนวทางการบริหารจัดการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลบึงบอระเพ็ด จังหวัดปราจีนบุรีต่อไป

ผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการจัดการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลบึงบอระเพ็ด จังหวัดปราจีนบุรี

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหา การจัดการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลบึงบอระเพ็ด จังหวัดปราจีนบุรี

1.1 ด้านทัศนคติของผู้เรียน บริบทของการจัดการเรียนรู้ในช่วงแรกมักเป็นการจัดสรรเนื้อหาจากทางหน่วยงานเป็นหลัก ทำให้ผู้สูงอายุขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมตัดสินใจเรื่องการเรียนรู้ของตนเอง นอกจากนี้ รูปแบบกิจกรรมบางส่วนยังมีลักษณะเป็นการนั่งฟังบรรยาย ซึ่งทำให้ผู้เรียนวัยผู้ใหญ่รู้สึกถูกตีกรอบขาดอิสระในการแสดงออก และไม่สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ที่ต้องการการลงมือทำ

1.2 ด้านประสบการณ์ของผู้เรียน แม้ผู้สูงอายุจะมี "คลังประสบการณ์ชีวิต" ที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน แต่รูปแบบกิจกรรมส่วนใหญ่ยังคงเน้นการถ่ายทอดความรู้ทางเดียวจากวิทยากร ทำให้โอกาสในการนำประสบการณ์เหล่านั้นมาแลกเปลี่ยนอย่างเป็นทางหน้าชั้นเรียนยังมีน้อย โดยมักจำกัดอยู่เพียงการพูดคุยกันเองตามอัธยาศัยในกลุ่มย่อย บทบาทหลักของผู้เรียนจึงยังคงถูกกำหนดให้เป็น "ผู้รับ" มากกว่า "ผู้ถ่ายทอด"

1.3 ด้านความพร้อมที่จะเรียน ภายใต้บริบทสังคมผู้สูงอายุ ผู้เรียนต้องเผชิญกับการสูญเสียบทบาททางสังคมหลังวัยเกษียณ ซึ่งนำไปสู่ความกังวลต่อภาวะโดดเดี่ยวและความเสี่ยงต่อโรคซึมเศร้า นอกจากนี้ ใน

บางกรณีผู้สูงอายุยังมีข้อจำกัดด้านสุขภาพและการเดินทาง ซึ่งหากไม่ได้รับการดูแลหรือสนับสนุน อาจเป็นอุปสรรคต่อความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรม

1.4 ด้านแนวทางการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้แบบแยกส่วนเนื้อหา หรือเน้นหนักทางวิชาการและทฤษฎีมากเกินไป ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้ เนื่องจากผู้เรียนกลุ่มนี้ไม่ได้มุ่งหวังความก้าวหน้าทางวิชาการ แต่ต้องการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันเฉพาะหน้า

2. ผลการศึกษาความต้องการในการจัดการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลบึงบอระเพ็ด จังหวัดปทุมธานี

2.1 ด้านทัศนคติของผู้เรียน ผู้สูงอายุต้องการเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นเพียงผู้รับ มาเป็น "เจ้าของการเรียนรู้" โดยต้องการพื้นที่ทางสังคมที่ช่วยลดความรู้สึกโดดเดี่ยว และต้องการรูปแบบการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นการลงมือปฏิบัติ สอดคล้องกับที่ผู้ให้ข้อมูลระบุว่า

"...สิ่งที่เราต้องการคือ กิจกรรมที่ทุกคนได้มีส่วนร่วม เหตุผลคือ ได้ลงมือทำ วิทยานัดนี้ อ่านไปก็ลืมแล้ว ถ้ามานั่งฟัง เราก็ลืม ก็ต้องเป็นกิจกรรมที่เราได้มีส่วนร่วมได้ลงมือทำ..." (03)

"...โรงเรียนผู้สูงอายุมีความสำคัญกับสถานการณ์ปัจจุบันที่ผู้สูงอายุมีจำนวนมากขึ้น การที่เทศบาลตำบลบึงบอระเพ็ดจัดให้มีโรงเรียนผู้สูงอายุจึงเป็นการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีฐานะความเป็นอยู่แตกต่างกัน ให้ได้มาร่วมทำกิจกรรมและเรียนรู้แนวทางการดำเนินชีวิตประจำวันให้ดีขึ้น..." (08)

2.2 ด้านประสบการณ์ของผู้เรียน ผู้เรียนต้องการนำประสบการณ์ชีวิตที่หลากหลาย ทั้งด้าน ภูมิหลัง อาชีพ และการดูแลสุขภาพ มาบูรณาการและพัฒนาเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในพื้นที่เรียน ตลอดจนต้องการให้มีการส่งเสริมผู้สูงอายุขึ้นมาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่า

"...เราสามารถนำประสบการณ์การใช้ชีวิต มาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันได้ เอามาถ่ายทอดกัน แล้วก็เอาความรู้ที่ตัวเองได้รับจากประสบการณ์ต่าง ๆ เอามาบอกต่อเพื่อให้เพื่อน ๆ..." (06)

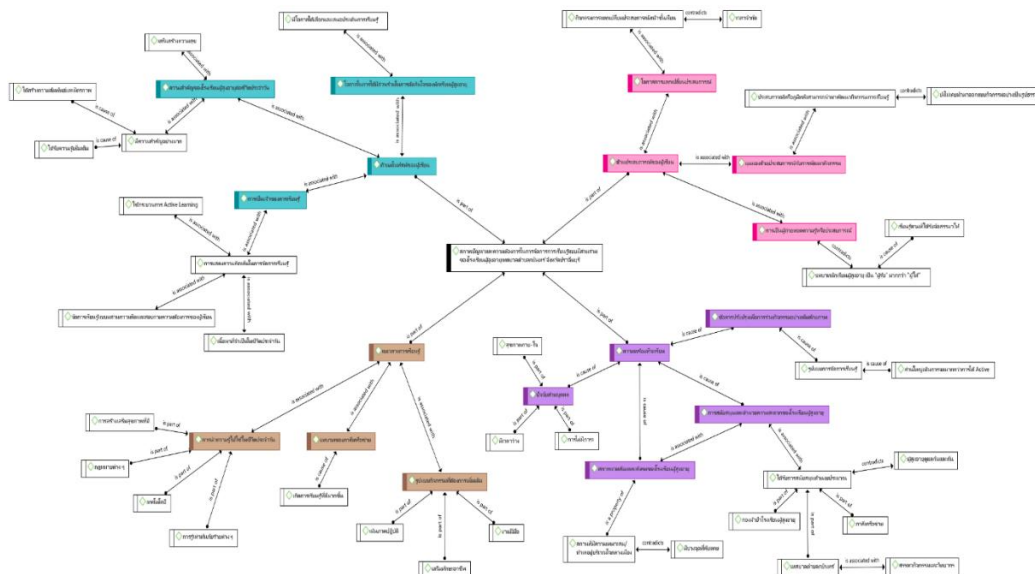
2.3 ด้านความพร้อมที่จะเรียน แรงจูงใจในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุถูกขับเคลื่อนด้วย "ความต้องการทางสังคม" ผู้เรียนต้องการเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเพื่อนเพื่อคอยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งกลไกการสนับสนุนทางสังคมนี้เองที่เป็นตัวสร้างความพร้อมในการเรียนรู้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

"...เวลาได้มาโรงเรียน เราได้มาเปลี่ยนบรรยากาศ บางครั้งบางที่อยู่บ้านก็มีความเครียด เวลาได้เข้าไปในโรงเรียนเหมือนเด็กเลย ไม่ได้คิดว่าตัวเองเป็นผู้ใหญ่ ทำให้เราได้ผ่อนคลาย ทำให้เรามีคุณค่า..." (02) และในประเด็นการช่วยเหลือกัน "...ในส่วนของความต้องการพื้นฐาน เช่น การเดินทางมาโรงเรียน ก็ยังให้นักเรียนช่วยเหลือกันเองก่อนในเบื้องต้น มันเป็นปัญหาที่เราจัดการได้กันเองก่อนค่ะ..." (06)

2.4 ด้านแนวทางการเรียนรู้ ผู้สูงอายุต้องการการเรียนรู้แบบ "มุ่งเน้นปัญหา" ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ทันที เช่น การดูแลสุขภาพ และการสร้างอาชีพจากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยต้องการให้มีกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ดังที่ผู้ให้ข้อมูลเสนอแนะว่า

"...อยากให้ จัดเป็นภาคปฏิบัติ ทางด้านปฏิบัติ เช่นเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนผู้สูงอายุได้ อย่างงานประดิษฐ์ การถักสานที่ใส่แก้ว คือสร้างเป็นอาชีพได้ด้วย สร้างเป็นอาชีพง่าย ๆ..." (01)

"...สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในเรื่องการดูแลสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็น ด้านกายภาพหรือการดูแลตัวเอง..." (06)

จากสภาพปัญหาและความต้องการข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบจากการบรรยายทางเดียว ไปสู่ "การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม" ที่เอื้อให้ผู้เรียนได้นำประสบการณ์เดิมมาบูรณาการกับการลงมือปฏิบัติจริง ภายใต้การสนับสนุนทางสังคมจากกลุ่มเพื่อนและภาคีเครือข่าย เพื่อตอบสนองต่อการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง

ขั้นตอนที่ 2 แนวทางการบริหารจัดการการเรียนรู้โรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลบึงนาราง จังหวัดปราจีนบุรี ตามแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

1. ด้านนโยบายและบริบทการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ

1.1 การรับนโยบายระดับชาติสู่การปฏิบัติในพื้นที่ เป็นการแปลงนโยบายจากส่วนกลางและปัจจัยเอื้อเชิงกฎหมาย มาสู่การปฏิบัติในระดับท้องถิ่น โดยเปลี่ยนผ่านรูปแบบจากการจัดสวัสดิการสังคมสงเคราะห์แบบเดิม มามุ่งเน้นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

1.2 การวิเคราะห์บริบทพื้นที่และการกำหนดวิสัยทัศน์เชิงรุก นำสถิติประชากรที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอดมาวิเคราะห์ร่วมกับวิสัยทัศน์ขององค์กร เพื่อออกแบบระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบแบ่งกลุ่มเป้าหมาย (ติดสังคม, ติดบ้าน, ติดเตียง) โดยมุ่งดึงกลุ่มติดบ้านให้กลายเป็นกลุ่มติดสังคม

"...เมื่อเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ จะต้องทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะผู้สูงอายุเองเขาจะต้องพึ่งพาตนเองได้..." (05)

"...เราแบ่งผู้สูงอายุออกเป็น 3 กลุ่ม โดยเน้นไปที่กลุ่มติดสังคมที่จะต้องให้เกิดการเรียนรู้ ดูแลสุขภาพ พึ่งพาตนเองได้ และสร้างสังคมของผู้สูงอายุที่สามารถพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้..." (06)

2. ด้านโครงสร้างและการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ

2.1 การออกแบบโครงสร้างองค์กรแนวราบและยืดหยุ่น เน้นการบริหารองค์กรแนวราบที่อาศัยหลัก "บวร" (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) บูรณาการเครือข่าย ท้องถิ่น ท้องที่ ท้องทุ่ง และหน่วยงาน เข้ามาร่วมคิด ร่วมวางแผน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

2.2 กระบวนการวางแผนและพัฒนาหลักสูตรตามบริบทพื้นที่ เปิดพื้นที่ให้คณะผู้ก่อตั้ง ทีมจิตอาสา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาในท้องถิ่น ร่วมกันร่างหลักสูตร โดยกำหนดเป้าหมายเป็นลำดับขั้น ได้แก่ ปีที่ 1 สร้างกลุ่มสัมพันธ์ ปีที่ 2 เสริมสร้างองค์ความรู้ และปีที่ 3 เน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม

“...โครงสร้างแนวราบเน้นศักยภาพของคนในชุมชน. การจัดการนี้สำคัญว่า จะต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันวางแผน ไม่ใช่ภาครัฐฝ่ายเดียว แม้กระทั่งตัวแทนนักเรียนผู้สูงอายุเขาต้องร่วมวางแผนด้วย เพื่อจะตอบโจทย์ว่าสิ่งที่เราให้ไปมันตรงความต้องการของเขาไหม ใช้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง...” (04, 05)

3. ด้านแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (ประกอบด้วย 3 แนวทาง)

3.1 การจัดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการและใช้พื้นที่เป็นฐาน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง บูรณาการองค์ความรู้เข้ากับบทบาททางสังคม และใช้บริบทของพื้นที่เป็นตัวตั้งเพื่อแก้ไขปัญหาความซ้ำซ้อนในการทำงานของภาครัฐ

3.2 การดึงประสบการณ์และภูมิปัญญาเป็นฐานการเรียนรู้ เปลี่ยนบทบาทผู้สูงอายุจากผู้รับความรู้ ให้กลายเป็นผู้ร่วมออกแบบและผู้ถ่ายทอดในฐานะปราชญ์ชุมชน นำประสบการณ์ชีวิตมาแลกเปลี่ยนเพื่อต่อยอดเป็นองค์ความรู้ใหม่

3.3 การสะท้อนคิดและการเรียนรู้ระหว่างวัย จัดกระบวนการสะท้อนคิดเพื่อให้ผู้บริหารทราบ ช่องว่างที่เกิดขึ้น ในการออกแบบกิจกรรม ครอบออกแบบกิจกรรมให้มีการเชื่อมโยงแต่ละวัยร่วมกัน เช่น ให้ลูกหลานช่วยสอนเทคโนโลยีเพื่อลดช่องว่างทางดิจิทัล

“...อยากให้มีการสะท้อนคิดจากกลุ่มผู้สูงอายุว่าเรียนไปแล้ว เขารู้สึกอย่างไร และทำอย่างไรให้บรรยากาศการเรียนรู้มันมีสามวัยเข้ามาเกี่ยวข้อง เด็กอาจจะมาช่วยสอนเรื่องของแอปพลิเคชัน จะช่วยปลูกฝังเรื่องความเป็นครอบครัวด้วยนะ...” (08)

4. ด้านการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย (ประกอบด้วย 2 แนวทาง)

4.1 การสร้างหุ้นส่วนเชิงยุทธศาสตร์ แสวงหาความร่วมมือจากภายนอก มาเป็นหุ้นส่วนเพื่อชี้แนะแนวทาง ลดข้อจำกัดด้านความเชี่ยวชาญ และขยายขอบเขตการทำงาน

4.2 การบูรณาการทรัพยากรและการจัดการร่วมกัน ผนึกกำลัง “ทีมจิตอาสา” ซึ่งเป็นข้าราชการบำนาญที่มีความพร้อมด้านเวลาและวุฒิภาวะ เข้ามาช่วยจัดเตรียมวิทยากรเฉพาะด้านร่วมกับกองสวัสดิการสังคม

“...ทีมจิตอาสา ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการบำนาญที่เกษียณอายุราชการมาแล้ว มีความพร้อมด้วยเวลา พร้อมด้วยกำลัง และพร้อมที่จะให้แก่สังคม...” (02)

“...ถ้าเราไม่มีภาคีเครือข่าย เราทำเองคิดเองคนเดียว มันไปไกลไม่ได้หรอก แต่ถ้าเรามีภาคีเครือข่ายนะ เขาก็จะบอกว่า ไปตรงนี้สิ ไปตรงไหนก็จะมีแต่คำแนะนำ...” (03)

5. ด้านงบประมาณและทรัพยากรในการดำเนินงาน

5.1 การรับมือกับข้อจำกัดด้านงบประมาณและระเบียบภาครัฐ บริหารจัดการงบประมาณเทศบาล ัญญู้อย่างรัดกุม เพื่อรับมือกับจำนวนเงินอุดหนุนจากรัฐบาลที่ลดลง และความเข้มงวดของระเบียบการเบิกจ่ายจากหน่วยงานตรวจสอบ

5.2 การระดมทรัพยากรและการสร้างความยั่งยืนด้วยตนเอง พลิกวิกฤตให้เป็นโอกาสโดยก้าวข้ามการพึ่งพารัฐ นำไปสู่การระดมทุน (เช่น การทำผ้าป่าโรงเรียน) การสร้างรายได้จากกิจกรรมฝึกอาชีพ (เช่น ทำพวงหรีด) และจัดตั้งบัญชีที่บริหารจัดการโดยนักเรียนเอง ควบคู่กับการนำอาหารมารับประทานร่วมกันในบางครั้งเพื่อลดค่าใช้จ่าย

รวมถึงเทคโนโลยีไปใช้แก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อพึ่งพาตนเอง ประเด็นดังกล่าวสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Andragogy) ของ โนลส์ (Knowles, 1990) ในมิติของมโนทัศน์ ประสบการณ์ ความพร้อม และแนวทางการเรียนรู้ รวมถึงทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) ในขั้นความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ ตลอดจนแนวคิดของ โคลบ์ (Kolb, 1984) และสำนักงานนโยบายการอุดมศึกษา (สอวช., 2564) ที่เน้นย้ำว่าประสบการณ์คือทรัพยากรหลักในการเรียนรู้ ทิศทางนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พูลศักดิ์ หอมสมบัติ และคณะ (2565) และ อรรถพร นิยมเดชา และคณะ (2566) ที่พบว่าการลดช่องว่างทางอำนาจช่วยเปลี่ยนบทบาทผู้สูงอายุจากการเป็นผู้รับการสงเคราะห์สู่การเป็นผู้ร่วมขับเคลื่อน สอดคล้องกับ Gierszewski & Kluzowicz (2021) ที่ระบุว่าการบูรณาการทุนทางประสบการณ์ช่วยลดความโดดเดี่ยวได้อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังสอดคล้องกับ สุดารัตน์ ขุนโต และคณะ (2568), กิตติกวินท์ เอี่ยมวิริยาวัฒน์ (2568) และ Wang (2024) ที่ยืนยันร่วมกันว่า การสนับสนุนทางสังคมและการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาชุมชนเป็นฐาน คือปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นความพร้อมและยกระดับคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน

2. แนวทางการบริหารจัดการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนผู้สูงอายุเทศบาลตำบลกบินทร์ จังหวัดปราจีนบุรี

ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมต้องเกิดจากการบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์แบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์เชิงรุกบนฐานข้อมูลพื้นที่ การใช้โครงสร้างองค์กรแนวราบผ่านเครือข่าย "บวร" การจัดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการที่ยกระดับผู้สูงอายุเป็นปราชญ์ชุมชน การสร้างหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์กับสาขาวิชาชีพ รวมถึงการระดมทุนด้วยตนเองเพื่อก้าวข้ามข้อจำกัดงบประมาณภาครัฐ นำไปสู่ผลลัพธ์สูงสุดคือผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้ในคุณค่าตนเอง เหตุที่ได้ผลการวิจัยเช่นนี้เนื่องจากบริบทของการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด (Super-Aged Society) มีความซับซ้อนเกินกว่าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะใช้การบริหารแบบสั่งการจากบนลงล่าง (Top-down) ได้ ความสำเร็จจึงต้องอาศัยการกระจายอำนาจ การดึงทุนทางสังคมเข้ามามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ และเปลี่ยนกระบวนทัศน์ให้ผู้สูงอายุเป็นผู้บริหารจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 250, แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 3, หลัก "5 ก" ของกรมกิจการผู้สูงอายุ (2565) และจุดสูงสุดของทฤษฎีมาสโลว์ในขั้นการเข้าใจประจักษ์ตนเองอย่างแท้จริง (Self-actualization) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑามาส ไหมยังไทย (2563) และ กิตติกวินท์ เอี่ยมวิริยาวัฒน์ (2568) ที่พบว่าความสำเร็จต้องเกิดจากการแปลงนโยบายรัฐให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ สอดคล้องกับ พระครูสิริภุญญิต ฐิตสัคโค และคณะ (2564) และ วงธรรม สรณะ และคณะ (2567) ที่ระบุว่าโครงสร้างแนวราบและการบูรณาการเครือข่าย "บวร" คือกลไกที่ทรงประสิทธิภาพ อีกทั้งสอดคล้องกับ ยรรธ จีนา และคณะ (2567), สุดารัตน์ ขุนโต และคณะ (2568) และ Wolf (2009) ที่พบว่าความสัมพันธ์ทางสังคมช่วยพัฒนาสุขภาวะทางใจ ท้ายที่สุดผลลัพธ์เชิงคุณค่านี้สอดคล้องอย่างสมบูรณ์กับ Zhang & Abd.Rahim (2567) และ Gomes et al. (2023) ที่ยืนยันว่าการศึกษแบบมีส่วนร่วมทำหน้าที่เสมือนการบำบัดทางสังคม ที่ช่วยยกระดับการรับรู้ความสามารถตนเองและป้องกันภาวะซึมเศร้าได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรและทีมงานในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ

จากผลการวิจัย จะเห็นได้ว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่ต้องการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ควรให้ความสำคัญกับการบริหารทรัพยากรบุคคลเป็นอันดับแรก โดยจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดคือการสำรวจและจัดตั้ง "คณะทำงานหรือทีมจิตอาสา" ในพื้นที่ เพื่อทำหน้าที่เป็นองคาพยพหลักในการขับเคลื่อนโครงการ เนื่องจากความสำเร็จของโรงเรียนผู้สูงอายุไม่ได้เกิดจากการบริหารงานแบบสั่งการจากบนลงล่าง แต่เกิดจากการมีทีมงานที่มีเป้าหมายเดียวกัน มีความเข้าใจในธรรมชาติของผู้สูงอายุ และพร้อมที่จะร่วมกันวางแผนรับมือกับข้อจำกัดต่างๆ เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือการทำให้ผู้สูงอายุมองเห็นคุณค่าในตนเอง

2. การออกแบบแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นตามบริบทของพื้นที่

ผู้บริหารและผู้จัดการเรียนรู้ไม่ควรยึดติดกับรูปแบบหรือหลักสูตรสำเร็จรูปที่ตายตัว เนื่องจากความพร้อม สภาพปัญหา และความต้องการของผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่นั้นมีความแตกต่างกัน การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจึงต้องขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่เป็นสำคัญ โดยควรส่งเสริมให้วิทยากรหรือผู้สอนมีความยืดหยุ่นสามารถประยุกต์ใช้เนื้อหาให้เข้ากับสถานการณ์จริงของผู้เรียน ภายใต้แนวคิดที่ว่าความสำเร็จของการเรียนรู้ไม่ได้อยู่ที่ตัวเล่มหลักสูตร แต่อยู่ที่ความสามารถของผู้สอนในการใช้วิธีการที่หลากหลาย เพื่อดึงศักยภาพที่ซ่อนอยู่ในตัวผู้สูงอายุออกมาให้ได้มากที่สุด

3. การสร้างความยั่งยืนผ่านระบบภาคีเครือข่ายและการเป็น "โรงเรียนพี่เลี้ยง"

สำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีการดำเนินงานจนเกิดความเข้มแข็งแล้ว ควรขยายบทบาทไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือชุมชนใกล้เคียงที่ต้องการริเริ่มจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ในการช่วยสนับสนุนหรือแนะนำแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อเป็นการขยายพื้นที่ทางสังคมให้ผู้สูงอายุได้มีปฏิสัมพันธ์ในระดับที่กว้างขึ้น อันเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยลดความโดดเดี่ยว และสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2565). *แผนปฏิบัติการด้านผู้สูงอายุ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2566–2580)*.

https://www.dop.go.th/download/laws/th1653553501-843_0.pdf

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2568). *สถิติผู้สูงอายุ*.

https://www.dop.go.th/th/statistics_page?cat=1&id=2569

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2553). *พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2553)*. <https://www.dop.go.th/th/laws/2/10/785>

กิตติกวิณท์ เอี่ยมวิริยาวัฒน์. (2568). คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นฐานตามหลักพหุพลัง เขตพื้นที่ตำบลสวายจิก อำเภอมะนัง จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารสหวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 9(1). <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/journalfms-thaijo/article/view/278830>

จาโอยดาภาฯ ฉัตรไพศาลกุล, พระครูศรีสุธรรมนิวิฐ, และวรกฤต เกื่อนช้าง. (2567). รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดนครสวรรค์เพื่อป้องกันภาวะซึมเศร้าตามหลักอริยสัจ 4. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 7(3), 45–58. <https://doi.org/10.14456/jra.2024.59>

จุฑามาส ไหมงไทย. (2563). *การบริหารจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุของเทศบาลนคร [วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]*. <https://thesis-ir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/3288>

- พระครูสิริภุญญิทัสน์ ฐิตสัคโค (ดิษสวรรณ), วิรัช จงอยู่สุข, และปฐิธรรม สำเนียง. (2564). รูปแบบการบริหารเชิงพุทธในโรงเรียนผู้สูงอายุ. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 4(2), 13–22.
<https://doi.org/10.14456/jra.2021.27>
- พลศักดิ์ หอมสมบัติ, พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล (เกษนกร), บรรจง ผางคำ, และสมศักดิ์ ศรีศักดิ์ดา. (2565). โรงเรียนผู้สูงอายุ: การเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุในสังคมสูงวัย. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 6(2), 540–551. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jeir/article/view/257773>
- ยุธร จีนา. (2567). รูปแบบการบูรณาการ บ้าน วัด โรงเรียน ในการสร้างคุณค่าในตนเองสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน. *Journal of Interdisciplinary Social Development and Academic Progress*, 2(1), 1–14. <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/article/view/1022>
- ราชกิจจานุเบกษา. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. <https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/040/1.PDF>
- วงธรรม สรณะ, ขวัญศิริ เจริญทรัพย์, และชวงค์ อุบลี. (2567). กระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลวังใหม่ อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 7(6), 293–306. <https://doi.org/10.14456/jra.2024.153>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *สภาพการจัดการศึกษาผู้สูงอายุในประเทศไทย*. บริษัท พรักหวานกราฟฟิค. <https://backoffice.onec.go.th/uploads/Book/1877-file.pdf>
- สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2564). *รายงานการศึกษาเรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) เพื่อรองรับการพลิกโฉมฉบับพลันและวิฤตการณ์โลก*. <https://www.nxpo.or.th/th/report/9519/>
- สุดารัตน์ ขุนโต, ธนัสภา โรจนตระกูล, และโชติ บดีรัฐ. (2568). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการดำเนินการโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลบ้านกร่าง อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารสังคมศาสตร์และศาสตร์ร่วมสมัย*, 6(2), 13–28. <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/JSMIS/article/view/5986>
- อรณพ นิยมเดชา, และสุเมษย์ หนกหลัง. (2566). แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 6(6), 115–130. <https://doi.org/10.14456/jra.2023.133>
- Gierszewski, D., & Kluzowicz, J. (2021). The role of the University of the Third Age in meeting the needs of older adult learners in Poland. *Gerontology & Geriatrics Education*, 42(3), 437–451. <https://doi.org/10.1080/02701960.2021.1871904>
- Gomes, F. R. H., Giovanetti-Gomes, G. M., Beggiato, S. M. O., de Paula, A. C., de Oliveira, V., & Vagetti, G. C. (2023). *Indicators of quality of life according to self-efficacy, physical activity, and cognition among elderly people attending open universities for the elderly in southern Brazil*. *Acta Colombiana de Psicología*, 26(2), 23–32. <https://doi.org/10.14718/ACP.2023.26.2.3>
- Knowles, M. S. (1990). *The adult learner: A neglected species* (4th ed.). Gulf Publishing.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice-Hall.

- Wang, Y. (2024). Research on the model of digital learning for elderly people in the context of lifelong education. In *Proceedings of the 2024 8th International Seminar on Education, Management and Social Sciences (ISEMSS 2024)* (pp. 268–276). Atlantis Press. https://doi.org/10.2991/978-2-38476-297-2_34
- Wolf, M. A. (2009). Older adulthood. In P. Jarvis (Ed.), *The Routledge international handbook of lifelong learning*. Routledge.
- Zhang, F., & Abd. Rahim, N. (2024). *The impact of education on the elderly's well-being: A meta-study*. *International Journal of Infrastructure Research and Management*, 12(2), 68–78.

